

metodologických studií. Ty nabízejí hlubší promyšlení dané problematiky i důležitý inspirační zdroj pro další bádání.

VERONIKA VEČEŘOVÁ

EDICE A POMOCNÉ VĚDY HISTORICKÉ

Jindřich MAREK – Michal DRAGON, *Soupis středověkých latinských rukopisů Národní knihovny ČR. Doplnky ke katalogu Josefa Truhláře / Catalogus codicum manu scriptorum Latinorum medii aevi qui in Bibliotheca Nationali olim Universitatis Pragensis asservantur. Additamenta ad catalogum Josephi Truhlář, Národní knihovna ČR, Praha 2016*

693 s., ISBN 978-80-7050-669-1

Dvojice autorů kodikologů, které zasvěceným není třeba představovat, obrátila svou pozornost k nejrozsáhlejšímu rukopisnému souboru v České republice, uloženému v Národní knihovně. Geneze jejich historických fondů je dosti složitá a do značné míry se přístupy ve zpracování jednotlivých souborů odrážejí i v rozdělení signatur. Zatímco až do počátku 20. století byl preferován v podstatě pertinenční princip, na jehož základě byly původní celky děleny dle jazykových či obsahových hledisek, později převládlo hledisko provenienční, které velí zachovávat intaktnost původních knihovních celků a teprve v jejich rámci provádět pořádání. Tento postup je důvodem, proč se většina jazykově latinských rukopisů nachází pod signaturami I–XV. Těm je v tomto soupisu věnována pozornost.

Ačkoli gros historických fondů Univerzitní (později Státní, nyní Národní) knihovny vzniklo do začátku 19. století, kdy zde byly uloženy vedle kmenových souborů jednotlivých univerzitních kolejí též knihovny českých klášterů zrušených za Josefa II., přesto sem v dalších desetiletích mířily ať už jednotlivé, či hromadnější akvizice. Stav knihovních fondů na počátku 20. století zachycují dodnes nenahraditelné katalogy Josefa Truhláře pro latinské a české rukopisy a Waltera Dolcha pro kodexy německé (na rozdíl od Truhlářových však jen ty, které vznikly do poloviny

16. století, soupis mladších rukopisů je k dispozici jen v rukopisném katalogu). V průběhu 20. století Národní knihovna získala řadu dalších souborů i jednotlivin, a přestože vzniklo několik specializovaných soupisů, na jakési Truhlářovo pokračování se stále čekalo. Teprve nyní ho uživatelé dostávají do rukou.

Knihu lze označit jako supplementum k signaturám I–XV, v němž autoři zpřístupňují 79 středověkých rukopisů. Jde o materií latinskou, nicméně části rukopisů někdy obsahují i texty v jiných jazycích – nejvíce v češtině a němčině, okrajově se objeví také francouzština, hebrejšтина a řečtina. Téměř všechny rukopisy pochází ze 14. a 15. století. Starší jsou jen dvě památky – sborník s různými rétorickými texty pocházející patrně z italského prostředí (č. 37) a tzv. osecký lekcionář, který se však v tomto severočeském klášteře ocitl až v roce 1945; do té doby byl užíván cisterciáckami v hornolužickém Mariensternu (a byl jim patrně původně i určen, vznikl v závěru 13. století).

Velké množství zpřístupňovaná materie je bohemikální povahy, až na dvě výjimky jde však o jednotlivé akvizice (zpravidla prostřednictvím antikvariátů). Největší sevřenou skupinu zde tvoří knihy z původní knihovny Otokara Kruliše-Randy, jež byla po roce 1948 zestátněna a rozptýlena mezi různé kulturní instituce. Část rukopisů se tehdy dostala na volný trh, kde je také od padesátých let 20. století Národní knihovna získávala. Téměř ve všech případech navíc šlo o bohemikální rukopisy, které Kruliš-Randa získal v aukci mikulovské dietrichštejnské knihovny před druhou světovou válkou. Osudy posledně jmenované knihovny se staly odstrašujícím mementem ztráty kulturního dědictví, nicméně část jejího rukopisného bohatství se také díky českému průmyslníkovi podařilo udržet v Čechách. Druhým větším souborem jsou rukopisy pocházející z knihovny kláštera minoritů v Českém Krumlově zakoupené v antikvariátech v letech 1923–1924, když se krátce předtím z místa svého původního uchovávání ztratily.

V případě ostatních popsanych rukopisů jde o jednotlivé zisky, z nichž některé mají zásadní význam. Zmíjme zlomek iluminovaného překladu *Dalimilovy kroniky*, která je jednou z nejznámějších akvizic Národní knihovny v posledních letech (č. 68). Výraznou památkou je též Richentalova *Kronika kostnického koncilu* či latinská *Alexandreida* s četnými bohemikálními doprovodnými texty (č. 61, 58). Většinou napln zde popisovaných rukopisů tvoří jiné žánry, daleko obvyklejší v dochovaných středověkých knihovních celcích – ať už různé biblické výklady, homiletická literatura a s ní úzce související hussitica z oblasti

polemické literatury (např. Martin Lupáč, Václav z Dráčkova, Jan Příbram), nechybí zde ani *Legenda aurea* a některé antické texty. Poměrně početně je zastoupena pastorační literatura – teologické pomůcky, ale i texty spojené přímo a nejužší s pastorační činností. Méně je v souboru obsažena literatura kanonickoprávní. Nezanedbatelnou skupinu představují také rukopisné zlomky. Část popisovaných rukopisů je iluminována – o některých již byla řeč výše (Dalimilova a Richentalova kronika, oseký lekcionář), ovšem k nim připojme například ještě některé biblické knihy (č. 4), rukopis medicínských textů (č. 6) nebo původem severofrancouzské knihy hodinek (č. 52).

Samotnému soupisu předchází stručný úvod autorského dua, který uživateli přibližuje základní informace o podobě klementinských rukopisných fondů, stejně jako o zpřístupňovaném souboru. Samotný soupis, i když se týká „jen“ 79 položek, je, jak ostatně vyplývá z rozsahu celé knihy, nesmírně podrobný. Řídí se Zásadami popisu rukopisů, nicméně nezřídka jde ještě dál. Velmi vítané jsou například podrobné popisy knižních vazeb či přiblížení historie kodexu. Nejhluběji se ovšem dostáváme u popisu jednotlivých textových částí, který jde daleko za ještě před nedávným praktickým standard. Vyžaduje sice větší časový vklad ze strany zpracovatele, nicméně koncový uživatel je odměněn vpravdě královsky. Autoři přistupují k jednotlivým textovým částem rukopisů samostatně a jednotlivě je také identifikují a popisují (za pomoci incipitu a explicitu, což je zvláště důležité například u kazatelské literatury). Čtenáři se do rukou dostává detailní popis vybraných rukopisů po všech stránkách.

Plné využití takového díla samozřejmě umožňují teprve rejstříky, na něž se při koncepci práce též myslelo. Nejrozsáhlejší je rejstřík latinských incipitů (doplňují jej také rejstříky německých a českých incipitů), který odkazuje samozřejmě i na jednotlivé texty v rámci jednoho kodexu. Jemu předcházejí ještě rejstříky jazykové, chronologické a geografické (ve smyslu lokalizovatelných rukopisů). Dále se tu setkáme s rejstříkem ikonografickým; po něm přichází seznam notovaných rukopisů a spojený rejstřík jmenný a věcný. K němu se druží rejstřík písařů, vlastníků a objednavatelů rukopisů, rejstřík knižních vazeb a citovaných rukopisů.

Nejdůležitější české knihovně se středověkými rukopisnými fondy se dostalo důležitého doplnění, pokud jde o zpřístupnění jejího medieválního knižního bohatství. Stalo se tak formou velmi kvalitního a podrobného zpracování.

Slovanské pohanství ve středověkých latinských pramenech, ed. Jiří DYNDY, Scriptorium, Praha 2017

368 s., ISBN 978-80-88013-52-5

Problematika slovanského pohanství má již dlouhou badatelskou historii, v níž čestné místo stále patří Luboru Niederlovi. Nepřekvapuje proto, že naprostá většina pramenných svědectví byla již dříve porůznu vydána. Zatím nejuplněnější kolekci písemných zpráv o náboženství starých Slovanů shromáždil německý slavista Karl H. Meyer ve *Fontes historiae religionis Slavicae* z roku 1931. V úvodu Jiří Dynda uvádí, že některé velmi významné texty ze své antologie vypustil, neboť jsou snadno dostupné v překladech vylých v minulých letech. To lze pochopit, zvláště když naopak do souboru zařadil texty, které Meyerovi ještě nemohly být známy.

Jiří Dynda svůj výběr latinských textů rozčlenil do šesti tematicky a chronologicky uspořádaných sekcí. Do prvního oddílu zařadil tři texty ze 6. až 8. století s informacemi o náboženství balkánských Slovanů žijících v byzantské duchovní sféře. Západním Slovanům mezi Labem a Sálou je věnován druhý oddíl, zatímco následující oddíl se vztahuje ke christianizaci Pomořanského knížectví a k pohanským kultům Polabanů a Havolanů. Slovanské pohanství na Rujáně osvětluje čtvrtý oddíl, poslední dva oddíly zahrnují svědectví o tzv. pohanských přežitcích jednak v Čechách a Dalmácii, jednak v Polsku, a to v rozmezí 13.–15. století.

Každému svědectví v paralelním latinském znění a v českém překladu předchází medailonek autora a uvedení do souvislosti, v nichž se vybrané místo vyskytuje. Toto řešení vychází vstříc čtenáři, který by jinak musel hledat potřebné poučení v odborné literatuře. V případě kratších úryvků editor texty propojuje shrnutím předcházejícího vyprávění. Upozorňuje přitom na problematiku či obtížně vložitelná místa pramene, a to buď hned v úvodu, nebo v poznámkách pod čarou. I když Jiří Dynda upozorňuje, že jeho záměrem nebylo texty komplexně analyzovat a interpretovat, místy v jeho komentářích vítaně nalezneme zasvěcené přehledy bádání. Kritický přístup je patrný i ze seznamů pramenů a výběru sekundární literatury. Pokud to jen bylo možné, autor texty doprovodil plány lokalit, rekonstrukcemi svatyní i jiných relikvií pohanských kultů a ikonografickými doklady.

Dyndova antologie přináší více než slibuje také tím, že shromážděním dokladů v jednom svazku podněcuje reflexe jednak o hodnověrnosti pramenů, jednak o setrvalé potřebě pověrečná.